

hans. Det er N. G. Sandblad, hvis store bog om »Skånsk stadsplanekonst och stadsarkitektur intill 1658« fra 1949 på mange måder supplerer dr. Lorenzens arbejder.

I det nye bind er der særlig grund til at gøre opmærksom på afsnittet om de nye byer og bydele, som groede op i den første halvdel af 17. århundrede. Forfatteren har her samlet resultatet af mange forudgående studier og viser, at der foreligger et afgørende brud med de middelalderlige idealer. Christianshavn og Fredericia er levende minder om tidens foretrukne byplaner, og i vore dage, hvor de samme problemer er genstand for en ivrig drøftelse, er det lærerigt at se fortidens forsøg på at overvinde vanskelighederne. Nogen løsning nåede man dengang ikke. Enten havde man ikke råd til at gennemføre projekterne, af hvilke mange ikke kom længere end til papiret, og andre planer blev opgivet i halvfærdig tilstand. Motivet bag de nye byanlæg var ønsket om at skabe et system af faste forsvarsværker, til hvilke det var tanken at knytte pladser for omsætning og produktion, men evnerne svarede ikke til den gode vilje. Fredericia kunne i lange tider ikke udfylde det vældige areal, byen havde fået tildelt, og det varede længe, før Christianshavn blot nogenlunde lignede en købstad. Det mærkes, at den sidste halvdel af perioden var en nedgangstid.

Der er samlet meget stof i Vilh. Lorenzens bog, der giver talrige bidrag til en mere retfærdig og forstående vurdering af tidens bestræbelser. Netop fordi det er en nedgangstid, har forfatteren indlagt sig fortjeneste ved at underkaste dens ønsker og resultater en nøgtern vurdering.

Helge Søgaard.

Knud Millech og Kay Fisker: Danske arkitekturstrømninger 1850—1950. 365 s. (Udgivet af Østifternes Kreditforening, 1952).

Østifternes Kreditforening har fejret sit jubilæum ved at udsende en skildring af det sidste århundredes arkitektur. Det store værk omtales her, fordi det ikke udelukkende beskæftiger sig med snævert stilhistoriske problemer, men også kommer ind på periodens almindelige karaktertræk og sætter arkitekturen i relation til dem. Det er vel næppe muligt at give en retfærdig bedømmelse af de sidste 25 år, der endnu ligger for nær, men for de foregående år ligger vurderingen mere fast. To synspunkter synes at ligge til grund for forfatterens skildring. Efter det ene er de hundrede år blevet opdelt i mindre afsnit, som hver har fået sit førende arkitektnavn og en stilbetegnelse som kendemærke. Det andet udgangspunkt for vurderingen er arkitekturens sociale funktion, og det er ikke altid lige let at se forbindelsen mellem de to vidt forskellige forudsætninger for skildringen.

Da klassicismen ebbede ud i hovedstaden i årene efter 1850, kom man ind i en periode, der almindeligt er blevet betegnet som stilefterligningens og klunkernes tid, og det er bogens fortjeneste at påvise, at denne bedømmelse er alt for summarisk, og at der kan påvises forskellige strømninger og tendenser i en naturlig rækkefølge. Kunsthistorisk er betegnelsen stilimitation ikke meget udtømmende, og bogens analyser af bevægelsen i arkitekturen viser det store arbejde, man gjorde for at finde frem til det resultat, man kan se i vore dage.

Bogen giver først og fremmest en skildring af udviklingen i hovedstaden, og provinsens arkitektur er i nogen grad forsømt. Det er forståeligt, fordi hovedstaden var førende, men skildringen ville være blevet bedre, hvis man i højere grad havde draget provinsen ind i undersøgelsen. Eksempelvis skildres den sydvestjyske bygmester Peder Holdensen, der i årene omkring århundre-

dets midte prægede sin egn med en række bygninger i en karakteristisk landlig empire. Havde forfatterne også kendt T. Kragelunds artikel i »Fra Ribe Amt« 1948 om hans kaldsfælle Peder Højer, ville de have set, at der her ikke var tale om noget isoleret fænomen.

Hovedstaden og provinsbyerne er i det tidsrum, bogen omfatter, vokset med en rivende hast, og det er naturligt at rejse det spørgsmål, om det er lykkedes arkitekterne at give den voksende befolkning gode boliger. Forfatterne besvarer det benægtende, og det er blandt deres fortjenester, at de har fremdraget de ganske utilstrækkelige byggevedtægter, der vedblev at holde København på et lavt hygiejnisk standpunkt. Allerede de fremsynede i datiden var klare over manglerne, og Holger Drachmann klagede over det i »Forskrevet« uden resultat. Nutiden må ikke alene trække på skuldrene over de mislykkede stilarter, men også harmes over de slumkvarterer, det forrige århundrede fandt det rimeligt at bygge til mennesker. Skylden var grundspekulanternes. Det ville dog være uretfærdigt at lade det indtryk blive stående, at perioden ikke har efterladt sig bygninger af værdi. Herholdts Universitetsbibliotek og Martin Nyrops Rådhus vil sammen med andre monumentalbygninger stå som det udtryk, den bedste stræben i tiden søgte. På disse nybygninger har arkitekterne høstet laurbær, det samme kan derimod ikke siges om deres restaureringer, der både arkitektonisk og historisk bekræftede det gamle ord om, at den megen lærdom gør rasende. Også på dette område har nutiden fundet frem til en bedre underbygget holdning over for fortidens arkitektur.

Knud Millechs og Kay Fiskers arbejde må opfattes som en værdifuld kilde til forståelsen af vort samfunds udvikling. I valget af billedstof og i den typografiske og tekniske udformning mærkes de kyndige arkitekters faste ledelse.

Helge Søgaard.

Bjørn Kornerup: Ribe Katedralskoles Historie. Studier over 800 Aars dansk Skolehistorie. II (1660—1920). 468 s. (Gyldendal, 1952).

I 1947 udsendte overarkivar dr. theol. Bjørn Kornerup første del af sit værk om Ribe katedralskole. Anden del, der nu er udkommet, er anlagt efter samme retningslinier som første, en bred skolehistorisk baggrund, der tjener til at stille Ribe skoles særpræg i rette belysning, og en grundig gennemgang af de ripensiske skoleforhold, hvorved der atter kastes lys over den lærde skoles udvikling i almindelighed.

Skildringen begynder med de strenge tider og ringe kår i perioden efter Svenske-krigene. Derefter følger en indgående, meget levende behandling af Christian Falsters skolestyre 1712—52, skolens anden guldalder (den første var under Peder Hegelunds rektorat, der er skildret i første bind). Stille vækst præger tidsrummet efter Falsters død i 1752 til de store skolereformer i 1805. Og derefter kommer skolens tredie guldalder i de 40 år, P. N. Thorup virkede ved skolen, fra 1805 til 1845, fra 1814 som rektor. Tiden 1845—1903 er blot behandlet som en oversigt, og af årene fra de store nye skoleloves gennemførelse i 1903 til genforeningen er der kun givet et lille rids.

Det personalhistoriske stof er trængt stærkt tilbage i bogen, hvis man ved personalhistorie forstår opramsning af navne, årstal og datoer. Til gengæld indeholder bogen en mængde træffende og fine karakteristikker af de mænd, der har spillet en rolle i skolens liv. Særlig tydeligt træder Falster og de to biskopper Thura og Anchersen frem for læseren.